

Унучка славуага пісьменніка – Марыя Вячаславаўна Шамякіна (мал. 4), – кандыдат філалагічных навук (тэма абароненай дысертацыі «Паэтыка беларускіх замоў: вобразны свет, гукавая арганізацыя тэксту» [1]), літаратуразнаўца і беларусазнаўца, пісьменніца, зараз знаходзіцца на адміністрацыйнай рабоце. Скончыла аспірантуру Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў доктара філалагічных навук прафесара Вячаслава Пятровіча Рагойшы, як даследчык спецыялізавалася на беларускіх замовах з пункту гледжання агульнай тэорыі літаратуры. Працавала ў літаратурна-мастацкім і грамадска-палітычным часопісе «Польмя» і Беларускім фондзе культуры. Зараз – піша вершы і фантастыку, актыўна друкуецца, з’яўляецца сябрам Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Малодшая ўнучка Шамякіна – Славяна Вячаславаўна (мал. 4), – кандыдат філалагічных навук (тэма абароненай дысертацыі «Тыпалогія і структура аб’ектных мастацкіх вобразаў (на матэрыяле беларускіх чарадзейна-фантастычных казак)» [3]), старшы выкладчык кафедры тэорыі літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Яе навуковым кіраўніком была кандыдат філалагічных навук, дацэнт Рыма Мадэстаўна Кавалёва. Спадарыня Славяна абаранялася адразу па дзвюх спецыяльнасцях: «Фалькларыстыка» і «Тэорыя літаратуры. Тэксталогія». Напрамак яе навуковых даследаванняў: вобразы-персанажы, локусы і рэчы беларускіх народных казак. Выкладае дысцыпліны «Фалькларыстыка» (у тым ліку для замежных студэнтаў), «Славянская міфалогія», «Усходняя міфалогія», «Уводзіны ў літаратуразнаўства» і інш.

Як сведчыць час, чым бы ні займаліся нашчадкі вядомага пісьменніка, іх праца атрымлівае прызнанне і павагу калег, сяброў і вучняў. Такі моцны «выбух» народазнаўчай і мастацкай энергіі, вядома, не можа харчаватца выключна з «асфальтавых» урбаністычных рэзервуараў. У сям’і Шамякіна каранёвая культура беларусаў была цесна інтэгравана ў «структуры паўсядзённасці». Яго жонка Марыя Філатаўна Шамякіна віртуозна шыла і аздабляла вышыўкай народныя строі. Іван Пятровіч штогод вазіў сям’ю то на радзіму жонкі, то на сваю радзіму ў вёску Карма Добрушкага раёна; а пры першай магчымасці – і па ўсіх мясцінах, дзе працаваў лясніком Пётр Мінавіч Шамякін – яго бацька. У тыя часы кожная вёска Беларусі была «спеўнай», народная песня гучала адусюль па ўсіх святочных, працоўных і побытавых нагодах. Апошняя дазваляла Шамякіным перманентна падсілкоўвацца ад крыніц мастацтва вуснай традыцыі Радзімы, арганічна існаваць у хранатопе фальклорных часу і прасторы беларусаў. Тым больш, што родны брат Пятра Мінавіча Шамякіна – родны дзядзька пісьменніка – быў, па сведчаннях сучаснікаў, адным з найвыбітнейшых карыфееў спеўнай традыцыі вёскі Карма, валодаў адным з найлепшых мясцовых галасоў і буйным песенным рэпертуарам. Па ўспамінах родных, асабліва падабалася Івану Пятровічу слухаць распеўныя беларускія і ўкраінскія песні. Яго густы падзяляла ўся сям’я, што моцна яе аб’ядноўвала. Ня гледзячы на ўрбаністычныя прафесіі і побыт Шамякіных, вясковая радзіма роду іх не «адпускала», але і, адначасова, і ахоўвала...

Безумоўна, менавіта дзякуючы адданасці Івана Шамякіна каранёвай культуры свайго народа, ахове родавых традыцый і каштоўнасцей беларусаў, іх добра апісанай этнографамі этыцы і ўзаемапавазе ва ўласнай сям’і, і здолелі «прарасці скрозь бетон і асфальт» здольнасці і таленты яго дачкі і ўнучак. А гэта дазволіла беларусам атрымаць як мінімум тры пакаленні плённых даследчыкаў, ахоўнікаў і папулярызатараў сваёй культуры і мастацтва. Прычым – даследчыкаў, паспяхова рэалізаваных як прафесіяналы літаратуры і народназнаўства, што дазваляе характарызаваць род Шамякіна як адмысловы прыклад устойлівай крыніцы беларусазнаўства і фалькларыстыкі цягам трох пакаленняў.

Спіс літаратуры:

1. Кудрашова, М. В. Паэтыка беларускіх замоў. Вобразны свет. Гукавая арганізацыя тэксту : аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук : 10.01.08 / М. В. Кудрашова. – Мінск, 2005. – 23 с.
2. Поклонская, О. Город сбывшихся надежд и ангел-хранитель Ивана Шамякина / О. Поклонская [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://minsknews.by/blog/2016/03/06/gorod-sbyivshihshysya-nadezhd-i-angel-hranitel-ivana-shamyakina/>. – Дата доступа : 07.04.2016.
3. Шамякіна, С. В. Тыпалогія і структура аб’ектных мастацкіх вобразаў (на матэрыяле беларускіх чарадзейна-фантастычных казак) : аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук : 10.01.08 ; 10.01.09 / С. В. Шамякіна. – Мінск, 2013. – 26 с.
4. Шамякіна, Т. І. Міфалогія Беларусі : нарысы / Т. І. Шамякіна. – Мінск : Маст. літ., 2000. – 400 с.
5. Этнаграфія Беларусі : энцыкл. / рэдкал. : І. П. Шамякін (гал. рэд.) і інш. – Мінск : Бел СЭ, 1989. – 575 с. : іл.

Марына Веслуха

«ДУХ» ТРАДЫЦЫЙНАЙ БЕЛАРУСКАЙ СЯМ’І Ў СТРУКТУРАХ ПАЎСЯДЗЁННАСЦІ РОДУ ШАМЯКІНЫХ

Артыкул пабудаваны на ўспамінах пра народнага пісьменніка Беларусі і грамадскага дзеяча Івана Шамякіна. Пра стаўленне Шамякіна да захавання светапоглядных асноў беларускай культуры ў сваёй сям’і разважаюць дзве дачкі пісьменніка, якія прадоўжылі яго справу ў напрамках фалькларыстыкі, тэксталогіі і беларусазнаўства.

"THE SPIRIT" OF THE BELARUSIAN TRADITIONAL FAMILY IN EVERYDAY LIFE OF THE SHAMYAKINS FAMILY

The article is built on the memories about Belarusian writer and public figure Ivan Shamyakin. About Shamyakin's wish to preserve the philosophical foundations of the Belarusian culture in their family talk two writer's daughters. They continued his work in the areas of folklore, philology and Belarusica.

Асобы, якія вывучалі ці выкладалі этнаграфію Беларусі, неаднойчы звярталі ўвагу, што традыцыйная беларуская сям'я – сапраўдная «мінівытворчасць» па жыццезабеспячэнні ўсіх сваіх чальцоў і, адпаведна, моцна з'яднаны сяброўскі калектыў адзінадумцаў, аб'яднаны каханнем, любоўю і ўзаемапавагай. У іншым выпадку сям'я проста не мусіла «падняць» традыцыйную гаспадарку, куды акрамя сядзібы (хаты, лазні, варыўні, клеці, паветкі, аўчарні, лямуса, а часам і – млына, кузні, бровару, ганчарні...) уваходзіла ворная зямля для збожжа, ільну і грэчкі, надзелы для гародніны і садавіны, сенажаць і г.д. [1, с. 486 – 487].

У сучасным беларускім грамадстве далёка не ўсе сем'і разумеюць, што захаванне менавіта традыцыйных асноў паводзіннай культуры і светапогляду нашых продкаў здымае шмат міжасабовых і ўнутрысямейных непаразумеў, крыўд і канфліктаў. Іван Пятровіч Шамякін – пісьменнік, які пакінуў шмат апавяданняў, аповесцяў, раманаў, лістоў. Яго спадчына не так даўно была прадстаўленая ў 23-томным Зборы твораў. Шамякін шмат гадоў паспяхова займаўся грамадскай і адміністрацыйнай дзейнасцю, а яшчэ род Шамякіных, на мой погляд, – прыклад свядомага захавання «духу» традыцыйнай беларускай сям'і. Вось як глядзяць на ўласную сям'ю Таццяна і Алеся Шамякіны, дачкі знакамітага празаіка, сёння – вядомыя навукоўцы. Таццяна Іванаўна – доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры беларускай літаратуры і культуры Белдзяржуніверсітэта. Яе малодшая сястра, Алеся Іванаўна – знаны тэксталаг, кандыдат філалогіі, супрацоўніца Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі.

Выхаванне па-шамякінску. «Наш бацька ў сям'і быў абсалютна не строгі. Мяккі, рахманы, добразычлівы да людзей, – дзеліцца ўспамінамі Таццяна Іванаўна. – Мы ж, як кажуць, «на галовах хадзілі». Вечны гвалт, размовы, музыка... Бацька лічыў, што дзеці павінны свабодна развівацца. Унукаў вельмі любіў, з выключным замілаваннем да іх ставіўся, ледзь не да слёз расчульваўся, чуючы цікавае дзіцячае маўленне ці назіраючы за гульнямі». «Сапраўды, – дадае Алеся Шамякіна. – Тата быў ліберальны чалавек, умеў па-добраму растлумачыць, даць парад. Ён нават рэжым сваёй працы падладжваў пад дзяцей. Калі мы былі малыя ці ў хаце гадаваліся ўнукі, працаваў па начах, з-за чаго сапсаваў сабе здароўе. Калі дзеці падраслі, крыху змяніў графік. Пісаў з раніцы і ўдзень, прыкладна з 10 да 2-х, а ўжо потым ехаў па справах у Саюз пісьменнікаў ці на працу ў выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя», дзе быў галоўным рэдактарам. Начамаі многа чытаў. Ды і дзеці яму ніколі не перашкаджалі пісаць. Тата ў кабінёце зачыняўся, але на ключ дзверы ніколі не замыкаў. Можна было зайсці, паклікаць да тэлефона, звярнуцца з пільным пытаннем». «Як чалавек тата быў незласлівы і верны ў сяброўстве і ў каханні, – дзеліцца Таццяна Іванаўна, – Яго недахопы? Магчыма, залішня абацлівасць, асцярожнасць, закрытасць для чужых пры усёй да добразычлівасці. Духоўнае сваё жыццё адкрываў толькі жонцы і блізім сябрам. Безумоўна, на працягу жыцця ён мяняўся. Я памятаю яго розным. У маладыя гады – смяшлівы, дасціпны, часта з гумарыстычным поглядам на з'явы рэчаіснасці. Любіў разам са сваім сябрам Андрэем Макаёнкам разыгрываць калег і знаёмых. Але акцёрскімі здольнасцямі, як Андрэй Ягоравіч, абсалютна не валодаў і ўвогуле быў чалавекам даволі сціплым. Губляўся перад нахабнікамі, таму проста імкнуўся іх не заўважаць. Але заўсёды ўрэшце ўсім усё дараваў».

Таццяна і Алеся Шамякіны прызнаюцца: яны заўсёды разумелі, што жывуць у незвычайнай сям'і, а прафесія бацькі паўплывала і на выбар іх жыццёвага шляху. «У раннім дзяцінстве, як толькі навучылася чытаць і пісаць, я ўжо марыла быць пісьменніцай, пісала. Нават давала чытаць свае творы бацьку, – распавядае Таццяна Іванаўна. – Калі тата ездзіў у Амерыку ў 1963 годзе, мы яму дасылалі лісты. Пасля Шамякін выдаў эсэ «Два месяцы ў Нью-Ёрку», дзе пісаў, што мае лісты былі самыя цікавыя. І пацвяджаў, што я маю літаратурныя здольнасці. Яго пахвала, заахвочванне, сапраўды, паспрыялі ў выбары прафесіі. Праўда, і мама наша таксама была філолагам. Яшчэ да вайны яна закончыла медыцынскае вучылішча і працавала ў вёсках фельдшэрам-акушэрам, а ўжо маючы траіх дзяцей, у пачатку 1950-х гадоў, закончыла тагачасны педагагічны інстытут, аддзяленне рускай філалогіі. Але па прафесіі ніколі не працавала: выконвала сакратарскія функцыі, дапамагала бацьку. Друкавала на машынце тэксты, вычытвала карэктуры раманаў, чытала лісты чытачоў і ў многіх выпадках на іх і адказвала. А пасля гэтай працы займаўся і мы з Алессяй».

Дарэчы, філалагічныя і сумежныя спецыяльнасці абралі і ўнукі Івана Шамякіна. Старэйшы, сын Ліны Іванаўны, скончыў гістарычны факультэт, дачкі Таццяны Іванаўны – філолагі, абаранілі кандыдацкія дысертацыі. Толькі сын Алесі Іванаўны вырашыў стаць юрыстам. Адзінае, што крыху бянтэжыла Шамякіна, – творчыя перавагі ўнучкі Марыі. Ён яшчэ прыспеў час, калі яна стала сябрам Саюза пісьменнікаў Беларусі. Увесь час угаворваў Марыю, каб пісала рэалістычныя творы, а яна... звярталася да містычнай паэзіі і фантастычнай прозы.

Таямніцы сямейнага архіва. Частку свайго архіва Іван Шамякін сам перадаў у Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва, але асноўную масу дакументаў, лістоў, дзённікаў, багатую бібліятэку

бацькі сёння зберагае Алеся Іванаўна. І там знаходзяцца сапраўдныя ўнікаты. «У бацькі ёсць апавяданне «Выпрабаванне пачуццяў», яно пры жыцці пісьменніка не публікавалася, – распавядае Алеся Шамякіна. – Гэтае апавяданне Шамякін напісаў у Познані ў кастрычніку 1945 года, калі даслужваў у войску, і даслаў яго Васілю Вітку для публікацыі ў часопісе «Беларусь». Але Вітка па нейкай прычыне тэкст не надрукаваў. І апавяданне да 1971 года ляжала ў архіве Васіля Віткі. І толькі на юбілейным вечары з нагоды 50-годдзя, калі бацька ў ліку настаўнікаў назваў і Вітку, то ён пасля імпрэзы адшукаў твор і даслаў назад Івану Шамякіну. Зараз рукапіс знаходзіцца ў сямейным архіве. Ёсць ў архіве і ліст Міхася Лынькова да Івана Шамякіна з водгукам на яго самыя першыя апавяданні, напісаныя яшчэ да вайны. Бацька даслаў іх у часопіс «Польмя». Творы таксама не былі надрукаваныя, але Лынькоў напісаў падрабязны разбор гэтых тэкстаў. Бацька пранёс ліст праз усю вайну, збярог».

Дарэчы, праца па разборы архіва Івана Шамякіна яшчэ працягваецца. І часам у ім трапляюцца сапраўды незвычайныя знаходкі, якія з новага боку раскрываюць творчую індывідуальнасць пісьменніка. Так, да прыкладу, колькі гадоў таму былі выяўленыя раннія... вершы Шамякіна. «Яны ніколі пры жыцці бацькі не друкаваліся, ды сам пісьменнік ніколі пра іх не згадваў. Не так даўно гэтыя вершы былі надрукаваныя ў часопісе «Польмя», нават літаратуразнаўцы здзівіліся такому адкрыццю і адзначылі, што Шамякін быў нядрэнным паэтам, – дзеліцца Таццяна Іванаўна і дадае. – Магчыма, нас чакаюць і новыя нечаканыя знаходкі. Гэта тычыцца перадусім ліставання. У бацькі былі прыяцелі ў Маскве, Ленінградзе, Кіеве, ён ліставаўся з многімі выдатнымі творцамі. Да яго прыезджалі нават кітайскія перакладчыкі. Чамусьці ў Кітаі вельмі палюбілі творы Шамякіна, пераклалі і выдалі практычна ўсе самыя значныя раманы і аповесці».

Сябар і калега. Сёстры ўспамінаюць, што ў хаце заўсёды было шмат гасцей – беларускіх, расійскіх, украінскіх пісьменнікаў, перакладчыкаў. Калегі нават прыдумалі адмысловую сістэму: калі з'яўляліся новыя выданні, яны ішлі не ў кнігарню, а ў госці, абменьваліся кнігамі з аўтографамі. Было ў Івана Пятровіча многа гасцей з маскоўскіх выдавецтваў, рэдакцый газет, часопісаў: Шамякін доўгі час з'яўляўся членам праўлення маскоўскага выдавецтва «Советский писатель». Таму чытаў шмат рукапісаў, пісаў мноства рэцэнзій – проста не мог адмовіць, калі прасілі.

Але былі ў яго асабліва блізкія сябры. Алеся Іванаўна распавядае: «Вельмі доўга існавала адмысловая чацвёрка: бацька, Андрэй Макаёнак, Аляксей Кулакоўскі і Пятро Васілеўскі. У пачатку 2000-х Галіна Васілеўская нават выдала кнігу «Іх было чацвёрка». Але сяброўства распалася пасля таго, як Пятро Васілеўскі ў сярэдзіне 1960-х зняў фільм «Рагаты бастыён» па п'есе Макаёнка «Лявоніха на арбіце». Драматурга стужка не задаволіла, ён быў вельмі катэгарычны і пасварыўся з даўнім таварышам. Потым і Кулакоўскі пачаў менш сустрэкацца з сябрамі. Таму з чацвёркі сябраваць засталіся толькі бацька і Макаёнак. Часта бываў у нас у гасцях паэт Анатоль Грачанікаў, тата быў у добрых адносінах з прازیкам Барысам Сачанкам, Іванам Чыгрынавым, Максімам Танкам, Піменам Панчанкам, даследчыкам і паэтам Пятром Глебкам, паэтам Петрусём Броўкам».

Таццяна Шамякіна дадае: «Моцна сябравалі Іван Шамякін і Іван Навуменка – мы ж былі суседзямі. Тата не толькі ўмеў сябраваць, дапамагаў калегам і сваякам, але і пакінуў добрыя ўспаміны пра літаратараў. Калі яны былі сабраныя разам у адным томе нядаўна выдадзенага Збору твораў, то аказалася, што ў беларускай літаратуры за паўстагоддзе ніхто больш не напісаў пра сваіх калег, як Шамякін. З добразычлівасцю, аналізам творчасці, раскрыццём рысаў характару».

Сёстры распавялі, што Іван Шамякін быў не толькі выдатным пісьменнікам, добрым сябрам, але і надзвычай паспяховым дзелавым чалавекам. Ён дваццаць шэсць гадоў з'яўляўся першым сакратаром Саюза пісьменнікаў Беларусі і дзесяць гадоў (усе 1980-я) узначальваў выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі». І пры ім гэтыя арганізацыі літаральна квітнелі. Без махлярскіх прыёмаў, без уціску, мякка, дабразычліва, ён умеў «выбіваць» з чыноўнікаў розных рангаў фонды, будаўнічыя матэрыялы, дэфіцытнае абсталяванне, мэблю, паперу... Так, у ліку самых значных праектаў, якімі апекаваўся Шамякін, можна назваць будаўніцтва Дома літаратараў на Фрунзе 5, арганізацыю паліклінікі для пісьменнікаў спачатку ў цокалі Саюза пісьменнікаў па вуліцы Энгельса, потым побач з Домам літаратараў, будаўніцтва Дома творчасці «Іслач».

З чаго пачаць знаёмства? Сёння можна пачуць меркаванне, што творы Івана Шамякіна несвоечасовыя, што сам прازیк – тыповы прадстаўнік сацыялістычнага рэалізму. Але для яго дачок кожны тэкст бацькі – адметны, бо звязаны з сямейнымі ўспамінамі пра той час, калі ён быў напісаны. Ды і сапраўднае мастацтва, на самой справе, не старэе, а з часам набывае новыя ноты, прачытваецца па-іншаму. «Мой любімы твор – «Трывожнае шчасце», таксама як і ў самога Шамякіна, – прызнаецца Таццяна Іванаўна. – Можна быць, таму, што я назірала яшчэ дзяўчынкай, як распачыналася работа над апавесцю «Непаўторная вясна» – першай часткай пенталогіі. Напэўна, гэта было адно з самых шчаслівых летаў нашай сям'і, якое мы праводзілі ў Церусе, што на Гомельшчыне, на радзіме маці. Тады да бацькоў нават вярнуліся нейкія юнацкія пачуцці, хоць прайшло ўжо больш як паўтара дзесяцігоддзі ў шлюбе. Было прыгожае лета, добразычлівая атмасфера, мы, тады яшчэ малыя дзеці, радавалі... Калегі па кафедры адзначаюць, што аповесці Шамякіна, напісаныя ў 1990-я гады, – надзвычай цікавыя і найлепш распавядаюць пра гэты час. А я іх не люблю! Ніколі не рэкамендую студэнтам. Можна быць таму, што тыя гады увайшлі ў свядомасць як надзвычай жахлівыя, цяжкія». А вось Алеся Іванаўна сваімі любімымі творамі таты называе раманы «Сэрца на далоні», «Атланты і карыятыды» і «Вазьму твой боль». Школьнікам параіла б звярнуцца да пенталогіі «Трывожнае шчасце» і рамана «Сэрца на далоні», студэнтам жа рэкамендуе звярнуць увагу на аповесць «Ах, Міхаліна, Міхаліна», дзе ідзе гаворка пра жыццё школьных настаўнікаў.

Збор твораў. Ці поўны? Не так даўно ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» завяршыўся надзвычай важны і маштабны праект. Пабачыў свет Збор твораў Івана Шамякіна ў 23 тамах. Чым ён цікавы для чытачоў? Па меркаванні Алесі Іванаўны, Збор значны тым, што тут можна прачытаць творы, якія раней ці зусім не друкаваліся, ці з'яўляліся толькі ў выглядзе часопісных публікацый. Яна зазначае: «Гэта, да прыкладу, апавяданне «Чалавек з Бізоніі». Ці самы першы бацькаў твор на сур'ёзную тэму – «Снежная пустыня», яго Іван Пятровіч напісаў у 1944 годзе на руска-фінскім слоўніку. Але гэты слоўнік, на жаль, не захаваўся. У архіве ёсць толькі другі аўтограф апавядання, напісаны ўжо на звычайнай паперы. Там ужо пазначаны даты 1944–46 гг. і месца: Мурманская вобл., Пракопаўка».

«У Зборы твораў, у прадмовах і пасляслоўях да кожнага тома – вельмі добры аналіз творчасці Шамякіна, – дадае Таццяна Іванаўна, – Апавяданні разгледзела мая малодшая калега Таццяна Бельская, дачка знакамітага літаратуразнаўцы, акадэміка Віктара Каваленкі, які таксама ў свой час вывучаў творчасць нашага бацькі. На высокім прафесійным узроўні выкананы аналіз твораў Шамякіна акадэмікамі Уладзімірам Гніламедавым і Міхасём Мушынінскім. Гэта літаральна новае слова пра прозу бацькі. Самі навукоўцы прызналіся, што па-новаму прачыталі раманы і аповесці, многае для сябе адкрылі, ужо зірнуўшы на тэксты з дыстанцыі часу».

Лічыцца, што 23-томнік – гэта поўны збор твораў Івана Шамякіна. Але насамрэч гэта не так. Алесь Іванаўна падлічыла: калі б яго спадчына прадстаўлялася поўна, то атрымалася б не 23, а 29 тамоў. Таму можна спадзявацца, што нас яшчэ чакаюць новыя адкрыцці. Падаецца, там абавязкова змяшчаецца інфармацыя пра сям'ю Шамякіных, як «пабудаванай на ўзаемнай маральнай адказнасці» [2, с. 489], каханні, узаемадапамозе, ўзаемапаразуменні і іншых традыцыйных каштоўнасцях.

Спіс літаратуры:

1. Гуркоў, У.С. Сядзіба / С. Гуркоў // Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя / Рэдкал. : І.П. Шамякін (гал. рэд.) і інш. – Мінск : Бел СЭ, 1989. – С. 486 – 487.
2. Курыловіч, Г.М. Сям'я / Г.М. Курыловіч // Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя / Рэдкал. : І.П.Шамякін (гал. рэд.) і інш. – Мінск : Бел СЭ, 1989. – С. 489 – 490.

Вячаслаў Красулін

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЧНАЕ ВYДАННЕ «ЭТНАГРАФІЯ БЕЛАРУСІ» І ЯГО РЭДАКТАР ІВАН ШАМЯКІН

Артыкул распавядае пра значэнне і гістарычныя акалічнасці фарміравання фундаментальнага беларусазнаўчага выдання Нацыянальнай акадэміі навук «Этнаграфія Беларусі», якое была здзейснена пад кіраўніцтвам Івана Шамякіна.

Viachaslau Krasulin

ENCYCLOPEDIAIC EDITION OF «ETHNOGRAPHY OF BELARUS» AND ITS EDITOR IVAN SHAMYAKIN

The article is about fundamental issue of the Belarusian National Academy of Sciences under the leadership of Ivan Shemyakin and editorial board.

Беларуская этнаграфія (вывучэнне і апісанне побыту і матэрыяльнай культуры беларусаў) вылучылася ў самастойную навуку да сярэдзіны XIX ст. Першыя звесткі аб плямёнах, якія жылі на тэрыторыі Беларусі, змешчаны ў летапісах і гістарычных помніках часоў сярэднявечных варажскіх вандровак, першых славянскіх дзяржаў Усходняй Еўропы, летапісах Кіеўскай Русі. Побыт беларусаў у Вялікім княстве Літоўскім адлюстраваны ў паэме Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра» (1523, Кракаў, выдадзена на лацінскай мове), зафіксаваны ў дакументах, інвентарах, юрыдычных дакументах, нататках падарожнікаў і паслоў, сярод іх: «Запіскі аб маскоўскіх справах» С. Герберштэйна (1549, Вена), «Аб рэлігіі, ахвяраваннях, вясельных, пахавальных абрадах русінаў, маскавітаў і татараў. 3 работ розных пісьменнікаў...» Я. Ласіцкі (1582, г. Спірыт, Германія, выдадзена на лацінскай мове), іншых крыніцах, наменкоатура якіх увесь час пашыраецца. Далучэнне Беларусі да Расіі прыцягнула ўвагу расійскай грамадскасці да жыцця і культуры беларусаў. З'явіліся «Апісанне Крычаўскага графства...» А. Меера (напісана ў 1786, апублікавана ў 1901), нататкі экспедыцый у Беларусь акадэмікаў І. І. Лепехіна, В. М. Севергіна. Пазней даследаванні побыту беларусаў праводзілі Расійская АН, Маскоўскае таварыства гісторыі і старажытнасцей расійскіх («Рускія могілкі простага святы і забабонныя абрады» І. М. Снягірова (1837—1839), гурток Н. П. Румянцава. Найбольш поўна духоўная культура беларусаў прадстаўлена ў калекцыі «Беларускі архіў» П. В. Кірэяўскага. Беларусь вывучалі дзеячы польскай і беларускай культуры, большасць якіх групавалася вакол Віленскага ўніверсітэта. Шырока паказваецца побыт беларусаў у публікацыях З. Я. Даленга-Хадакоўскага, М. Чарноўскага, Я. Чачота, І. Ярашэвіча, Р. А. Падбярэскага, Ю. І. Крашэўскага, Я. Баршчэўскага, Я. П. Тышкевіча, Р. С. Зянькевіч, У. Сыракомлі, а таксама А. Ф. Рypінскага, Л. Галамбеўскага. Сістэматычнае і мэтанакіраванае збіранне этнаграфічнага матэрыялаў Беларусі пачалося пасля заснавання (1845) Рускага геаграфічнага таварыства, якое мела аддзяленне этнаграфіі. Друкаваліся працы М. А. Без-Карніловіча, П. М. Шпілеўскага, І. Юркевіча, Н. Анімеле. Матэрыялы, сабраныя ў 1840-1850-я гады А.